

Solidariteit hoe zo?:
van mini-liefdadigheid naar
mega-afhankelijkheid

Dennis de Champeaux en Bert Erwich
2011 januari

Wat we met solidariteit bedoelen, zullen we in de komende tijd van bezuinigingen nog vaak horen: sterkste schouders, geen 'Amerikaanse toestanden' en 'eerlijk delen'. We vinden dat meer duidelijkheid gewenst is over deze diepgewortelde, maar vage vooroordelen. Onze claim is dat in de welvaartstaten er een trend is waarbij het merendeel van de bevolking afhankelijk is geworden van overdrachten, economisch langzaam wegzakt en minder aan de samenleving bijdraagt dan ze ontvangt. In deze situatie is het begrip solidariteit zo uitgehold dat het in financiële zin niet meer van toepassing is. Een dip in de economie vereist deficiet-financiering waardoor de nationale schulden toenemen. Zijn deze toenames nog acceptabel gegeven het volume van de overdrachten? Bij deze vragen zal solidariteit als kernprobleem terugkeren. De tijd is voorbij dat we daar vaag over kunnen zijn.

De Verenigde Staten hebben ruim achttien keer zoveel inwoners als Nederland en het oppervlak is bijna 300 keer zo groot. De VS hebben 50 staten en Nederland 12 provincies. De vergelijking van twee landen met behulp van dit soort objectieve gegevens levert geen controversen op. De kwaliteit van het bestaan, sociale mobiliteit, belevenis van levensgeluk of frustratie, spiritualiteit en materiële voldoening verschillen binnen alle samenlevingen en we hebben er beperkte metrieken voor. Als we de VS met Europa vergelijken dan kunnen we misschien zonder al te veel controversen stellen dat de VS religieuzer zijn en Europa meer seculier is, dat in de VS het optimisme groter is dan in Europa evenals het geloof in de technologie en dat we er in Europa van overtuigd zijn dat de solidariteit er groter is dan in de VS. Dit is de reden dat er een continue stroom van publicaties zijn, van Nederlanders, waarin wordt betoogd dat het bestaan in Nederland veel beter is dan in de VS.

Nederland wordt dan rustig vergeleken met de hele VS, terwijl eerlijker zou zijn die vergelijking op te laten gaan voor een van de staten. Zoals Nederland een van de landen van EU is.

Amerika is intern weinig homogeen bij nadere beschouwing en heeft een economische interne diversiteit groter dan in Europa. Meteen verbluffend is dat 64% van de staten parasitair is (2007): ze ontvangen meer van de Federale overheid dan ze opsturen aan belasting. Hier de uitersten: New Mexico kreeg \$2.03 voor elke dollar die ze naar Washington stuurde, terwijl New Jersey slechts \$0.61 ontving. Als de meeste staten afhankelijk zijn van subsidiering door de Federale overheid dan rijst het vermoeden dat er iets gekks aan de hand is met de bevolking in de VS.

Inderdaad, op het individuele niveau is de diversiteit binnen de VS eveneens aanzienlijk wanneer we kijken naar wie-verdient-wat (Copyright Kiplinger Washington Editors, Inc, 2007):

Inkomens categorie   Percentage van alle inkomsten

Onderste 50%   12%

Top   50%   88%

Onderste 90%   52%

Top   10%   48%

Het onderwerp van gesprek is altijd de buitensporige jaarlijkse inkomsten van de top 10% (en ook de buitensporige fractie die de top 10% heeft van het totale nationale vermogen). Opmerkelijker - in onze opinie - is echter wat er aan onderkant gaande is.

De onderste 50% verdient slechts 12/50, of slechts een kwart van wat hen idealiter toe zou moeten komen. De Nederlandse situatie is vergelijkbaar:

Inkomens categorie	Percentage van alle inkomsten
Onderste 50%	23%
Top 50%	77%
Onderste 90%	72%
Top 10%	28%

De inkomstenratios in deze categorieën zijn in Nederland minder extreem dan in de VS, maar toch zien we ook dat de onderste 50% slechts 23/50 of rond de helft verdient van wat hen idealiter toe zou moeten komen. De trend van deze percentages werpt licht op de onderliggende krachten die werken in deze welvaart samenlevingen. Hier de trend voor de VS:

Jaar	Percentage van alle inkomsten van de onderste 60%
1982	26.5
1988	23.9
1991	23.3
1994	24.3
1997	23.3
2000	22.4
2003	22.3

De corresponderende trend voor Nederland is :

Jaar	Percentage van alle inkomsten van de onderste 50%
1999	25
2005	23

Ondanks alle inspanningen in de samenleving om de onderkant van de samenleving te assisteren is er geen vooruitgang en in feite afkalving. Een trendanalyse van ' wie-betaalt-welke-belasting' geeft nog meer inzicht in deze problematiek.

Het aandeel inkomstenbelasting van de onderste 50% inkomensgroep, VS:

Jaar	Percentage van betaalde inkomstenbelasting
1996	5
2007	3

Het aandeel inkomstenbelasting van de onderste 50% inkomensgroep, Nederland

Jaar   Percentage van betaalde
         inkomstenbelasting

1999	8
2005	5

In beide welvaartsamenlevingen wordt de belasting druk voor de onderste helft van de samenleving verder verlicht, omdat deze segmenten sowieso al nauwelijks het hoofd boven water kunnen houden.

Dit is een vreemde situatie (die plausibel geldt voor alle welvaartsamenlevingen). Definieer bijvoorbeeld de middenklasse als bestaande uit hen die economische zelfstandig zijn. De onderste 50% ontvangt meer aan gesubsidieerde sociale diensten (onderwijs, gezondheidszorg, ouderdomspensioen, sociale woningbouw, schoollunches, foodstamps, etc.) dan wat er betaald wordt aan de staat en behoort dus niet tot de middenklasse. Daarmee wordt de middenklasse een minderheid, hetgeen indruist tegen een lang gekoesterde, comfortabele mythe.

De financiering van de sociale diensten en van het overheidsapparaat wordt opgebracht door belastingen op de top 50% van de bevolking en door de dubbele belasting op bedrijven. De monopolistische machtspositie van de overheid om steeds grotere geldstromen te creëren en te beheren heeft de instabiliteit van de economie vergroot. Een recessie vermindert meteen de belastingopbrengsten terwijl op dat moment de behoefte aan gelden voor de sociale diensten toeneemt. Deficiet-financiering is dan noodzakelijk waardoor de nationale schuld gestaag wordt vergroot (die nooit wordt afgelost en alleen wordt geherfinancierd).

Een gevoelig onderwerp dat we tot nu toe uit de weg zijn gegaan, is de vraag hoe het komt dat de 50% onderkant van de welvaart samenlevingen tegenwoordig feitelijk economische overbodig is? Wat is er gebeurd sinds 1900 toen liefdadigheidsvoorziening slechts nodig was voor 10-15% van de bevolking?

Een korte, onvolledige verklaring is dat goedbedoelde sociale diensten prima werken voor het lenigen van noden wanneer ze geïntroduceerd worden, maar dat ze averechts werken op langere termijn. Het bestaan van sociale programma's - zoals ze toegepast worden - ondermijnt in latere generaties zelfredzaamheid. 55% van de schoolkinderen in Californië heeft ouders die de schoollunches niet kunnen betalen. 25% van de kinderen in de VS is nu afhankelijk van voedselbonnen. Deze voorbeelden tonen dat armlastige ouders niet geremd worden in het krijgen van (te veel) kinderen, die statistisch in het onderste 50% segment belanden. Dit raakt aan zoveel gevoeligheden dat het moeilijk of bijna onmogelijk is deze problematiek aan de orde te stellen.

De Nederlandse situatie verdient speciale aandacht. De Nederlandse samenleving heeft een langlopend abonnement op 'solidariteit'. Dit is al zolang gaande dat solidariteit nu beschouwd wordt als een intrinsieke bouwsteen van de Nederlandse samenleving. Maar waar hebben we het eigenlijk over? De oorspronkelijke betekenis van solidariteit is dat een groep gemeenschappelijke interesses, doelstellingen, verantwoordelijkheden en sympathieën heeft. Is dit van toepassing op de Nederlandse samenleving? Als een meerderheid opkomt om een minderheid te ondersteunen dan is het redelijk om zo'n samenleving de eigenschap solidair toe te kennen. Als echter een aanzienlijke

meerderheid de ontvangende partij is, dan is dit begrip zo uitgehold dat "we zijn een solidaire samenleving" als hypocriet overkomt.

In beide samenlevingen zakt de onderkant langzaam verder weg en draagt economisch minder bij aan de samenleving. Toch kan niemand iets verweten worden: iedereen heeft lokaal rationeel gehandeld in de maatschappelijke structuren die de afgelopen eeuw ontwikkeld zijn.

De vragen die bij ons nu opborrelen liggen moeilijk. Wat zijn de 'diepe' oorzaken van de huidige situatie? De economische invloed van overheden is vergroot door de noodzaak van aanzienlijke overdrachten. Zal dat de instabiliteit van de economie doen toenemen? Een dip in de economie vereist deficiet-financiering waardoor de nationale schulden toenemen. Zijn deze toenames nog acceptabel gegeven het volume van de overdrachten? Bij deze vragen zal solidariteit als kernprobleem terugkeren. De tijd is voorbij dat we daar vaag over kunnen zijn.

Laten we tot slot verder afstand nemen van 2010: Laten we terugkeren naar 1900 en laten we met veel idealisme de 20e eeuw ingaan. Beschouw alle goedbedoelde maatregelen die ondertussen zijn geëffectueerd. Hoe is het dan toch mogelijk dat we samenlevingen hebben voortgebracht, waarin een meerderheid afhankelijk is geworden van overheidssteun? Die vraag onder ogen zien, is noodzakelijk om de problemen die op ons afkomen aan te kunnen pakken.